

І. І. Приходько

С. А. Волошко

К. Ю. Гунбін

В. І. Воробйов

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Проведено аналіз нормативно-правових документів, які регламентують порядок морально-психологічного забезпечення професійної діяльності сил сектору безпеки і оборони України. Визначено, що у документах є різні підходи до вибору категоріального апарату морально-психологічного стану особового складу і розбіжності у його оцінюванні, прогнозуванні та формуванні.

Ключові слова: морально-психологічний стан, військовослужбовці, службово-бойова діяльність, оцінювання, формування.

Постановка проблеми. Процес розбудови сектору безпеки і оборони України (СБОУ) супроводжується комплексним підходом до посилення боєздатності військових формувань. Форми і методи ведення бойових дій змінюються, бойова техніка стає дедалі більш складною, однак головною у виконанні службово-бойових завдань (СБЗ) як у мирний час, так і під час бойових дій залишається людина [18]. При цьому вирішальне значення у нейтралізації та послабленні впливу воєнних загроз на національну безпеку України продовжують мати високий морально-психологічний стан (МПС) військовослужбовців, психологічна готовність особового складу сил СБОУ виконувати поставлені завдання та їх стійкість до бойового стресу [1, 8, 11, 14, 17]. Найбільш гостро це проявляється у ході відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації на території окремих районів Донецької та Луганської областей під час проведення антитерористичної операції (АТО) та операції Об'єднаних сил (ООС) протягом останніх п'яти років [15, 16].

На цей час практичні підходи до оцінювання МПС як важливішого складника бойового потенціалу військових формувань базуються на використанні відповідних методик, які викладені у нормативно-правових документах сил СБОУ. Проте вони не містять

єдиних підходів до визначення сутності, змісту, критеріїв та показників оцінювання МПС особового складу [18]. Тому питання розроблення методики оцінювання МПС військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ) різних підрозділів, формування їх психологічної готовності якісно виконати поставлені СБЗ та її нормативно-правового регулювання і впровадження у практику військ набувають дедалі більшого актуального значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні у науковій літературі та нормативно-правових документах є різні погляди на категорію “морально-психологічний стан” військовослужбовця і бракує однакових підходів до його оцінювання. У зв'язку із цим у Збройних Силах (ЗС) України, НГУ, інших військових формуваннях та центральних органах виконавчої влади для оцінювання МПС особового складу та його готовності до виконання завдань за призначенням застосовується низка різних методів та методик. До їх числа можна віднести такі основні методики: оцінка МПС особового складу військ (сил) на підставі кількісного визначення його основних показників (В. І. Алещенко) [2]; оцінка МПС особового складу військового підрозділу (взводу, роти) у мирний та воєнний час (М. Й. Варій) [3]; оцінка та прогнозування МПС особового складу

(В. А. Зельницький) [4]; оцінка та прогнозування МПС військового підрозділу (П. П. Криворучко, О. Ф. Хміляр, Р. А. Шпак, С. В. Василенко) [9]; оцінка МПС як критерію ефективності морально-психологічного забезпечення застосування військ (В. В. Стасюк та ін.) [11, 27]; оцінка МПС з використанням чисельних показників, що характеризують МПС окремих військовослужбовців та військових колективів (Ю. А. Московчук) [12]; оцінювання МПС особового складу внутрішніх військ МВС України (О. О. Ілюк) [5]; оцінювання МПС особового складу ЗС України під час виконання завдань за призначенням в особливий період (Н. М. Мась) [10] та ін. Однак у нормативно-правових документах СБОУ є різні трактування категорії “морально-психологічний стан”, а також певна неузгодженість та протиріччя у співвідношеннях основних ключових понять.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових працях є велика кількість визначень поняття “морально-психологічний стан”. Ми поділяємо точку зору фахівців кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил) гуманітарного інституту Національного університету оборони України імені І. Черняхівського, пропозиції яких знайшли відображення в “Інструкції з оцінювання морально-психологічного стану особового складу” [6], що МПС слід розглядати як відображення поточного стану цільового психологічного ресурсу військовослужбовців, їх готовності ефективно вирішувати поставлені перед ними завдання [1].

Проведений аналіз нормативно-правових документів, які регламентують оцінювання МПС особового складу Збройних Сил України, виявив певну трансформацію поглядів на зміст категорії, що вивчається. Так, у наказі Міністерства оборони України від 21.05.2013 р. № 335 “Про затвердження Інструкції про порядок оцінки морально-психологічного стану особового складу в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України” [7] дається визначення, що МПС особового складу – це сукупність соціальних, службових, морально-етичних, психологічних факторів, які проявляються в конкретних умовах життєдіяльності військових колективів (підрозділів, команд, розрахунків, постів, екіпажів тощо) і окремих

військовослужбовців та характеризують готовність (моральні якості, фізичні можливості і психологічні властивості) військовослужбовців виконувати покладені функціональні обов’язки за посадою та вирішувати поставлені завдання у даній обстановці й у визначений час. У структурі МПС виділяють такі взаємопов’язані оціночні компоненти: морально-етичний, військово-професійний, психологічний. Аналіз наведеного документа засвідчив, що у ньому дуже багато показників оцінювання МПС та складні критерії, що у сукупності під час практичного використання становить певні труднощі зіставляти і виводити єдину інтегративну оцінку.

У наказі начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 29.04.2017 р. № 153 “Про затвердження Інструкції з оцінювання морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил України” визначено, що МПС особового складу, військових частин (підрозділів) – це ситуаційний стан духовної, моральної, ідеологічної налаштованості, військово-професійної готовності та психологічної здатності військовослужбовців виконувати завдання за призначенням [6].

Основними завданнями оцінювання МПС особового складу є: визначення рівня морально-психологічного стану особового складу; виявлення чинників, що позитивно або негативно впливають на МПС військовослужбовців, їх здатність виконувати завдання за призначенням; прогнозування поведінки особового складу під час підготовки та в ході виконання завдань за призначенням; прийняття управлінських рішень щодо організації заходів і створення командирами (начальниками) оптимальних соціально-психологічних умов для ефективної службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності особового складу військових частин (підрозділів), формування, підтримання і відновлення МПС особового складу [6].

За цим документом структуру МПС особового складу, військових частин (підрозділів) складають такі оціночні компоненти: моральна (духовна, національно-патріотична) налаштованість; емоційно-вольова налаштованість; мотиваційна готовність; функціональна готовність; фахова

здатність; об'єктивні і суб'єктивні чинники, які впливають на МПС особового складу [6].

Указується, що моральна налаштованість – спрямованість цінностей, поглядів, уявлень, переконань, норм та оцінок, що регулюють поведінку військовослужбовців, внутрішня настроєність особового складу військової частини (підрозділу) виконувати завдання за призначенням [6]. Критерії моральної налаштованості такі: рівень прояву пріоритетних ціннісних орієнтацій, їх вплив на цілі повсякденної життєдіяльності і служби, способи та засоби їх досягнення; рівень дотримання духовних, моральних принципів і норм в умовах службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності; рівень сформованості моральних якостей військовослужбовців і національних переконань особового складу (прояв пріоритетних моральних якостей особового складу у військовій частині (підрозділі); ступінь згуртованості, сумісності і злагодженості особового складу військових частин (підрозділів); задоволеність наявністю військових та бойових традицій; ступінь довіри особового складу до керівництва країни, командування ЗС України, командирів (начальників) [6].

Емоційно-вольова налаштованість – сукупність емоцій, почуттів, установок, вольових якостей, що регулюють поведінку військовослужбовців, прагнення особового складу військової частини (підрозділу) виконувати завдання за призначенням [6]. Вона визначається такими критеріями: ступінь прояву позитивних емоцій (інтерес, радість, довіра, любов, віра, ентузіазм тощо); ступінь прояву нейтральних емоцій (байдужість, провина, сором, тривожність тощо); ступінь прояву негативних емоцій (горе, зневага, злість, печаль, страх, паніка тощо); рівень відповідальності за прийняті рішення та результат своєї діяльності; рівень стійкості до негативного інформаційно-психологічного впливу; сформованість вольових якостей особового складу військової частини (підрозділу); здатність управляти вольовими зусиллями, із яких складається виконання професійних функцій та обов'язків [6].

Мотиваційна готовність – сукупність стійких мотиваційних утворень: диспозицій (мотивів), потреб, цілей, інтересів, рівня домагань, прагнень, які актуалізуються в тих або інших умовах (ситуаціях) життєдіяльності, сприяють формуванню відповідних станів

психіки військовослужбовців, психології груп і виконують спонукальну та регулятивну функції їх службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності [6]. Визначається такими критеріями: наявність в особового складу сенсу і мети службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності; задоволеність станом військової дисципліни і правопорядку; задоволеність військовослужбовців рівнем соціального захисту; задоволеність особового складу повнотою інформації про реальну суспільно-політичну обстановку в країні; ступінь поінформованості особового складу про умови служби (підготовки, бойову обстановку, противника) [6].

Функціональна готовність – інтегроване системне особистісне (колективне) утворення, яке включає знання про об'єкт службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності, володіння технологією її здійснення, а також досвід практичного її застосування [6]. Вона визначається такими критеріями: рівень психофізіологічного стану особового складу; задоволеність рівнем організації бойової підготовки; задоволеність рівнем організації психологічної підготовки; задоволеність рівнем організації національно-патріотичної підготовки; рівень адекватного реагування особового складу на обстановку, що різко змінюється; здатність і можливість військовослужбовців керувати своїми діями та психологічним станом у ситуаціях службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності, а також впливати на своїх співслужбовців (підлеглих) [6].

Фахова здатність – системне інтегральне явище, що включає фахові знання, навички, вміння, важливі професійні якості, досвід, які забезпечують успішне виконання службових (функціональних) обов'язків, позитивне ставлення до цілей, завдань, змісту, методик, технологій, засобів і результатів службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності за відповідною військово-обліковою спеціальністю [6]. Фахова здатність особового складу є результатом бойової і психологічної підготовки, визначається за такими критеріями: рівень знань і уявлень про особливості службової, навчальної (навчально-бойової), бойової діяльності та вимог до неї; рівень оволодіння фаховими знаннями, сформованості навичок та вмінь особового складу, необхідних для вирішення службових, навчальних (навчально-бойових), бойових

проблем у межах визначених цілей і завдань; фахова підготовленість особового складу виконувати службові (функціональні) обов'язки у бойових (екстремальних) умовах у межах військово-облікової спеціальності; ступінь передачі бойового досвіду [6].

Для оцінювання МПС у ЗС України використовуються такі основні методи, як метод експертної оцінки та експрес-опитування. Достовірність результатів експрес-опитування досягається шляхом дотримання необхідного обсягу вибіркової сукупності, яка повинна складати не менше 10 % обсягу генеральної сукупності опитуваних. Також можуть використовуватися проміжні методи: спостереження за діяльністю і поведінкою особового складу, психологічне діагностування (збирання і аналіз незалежних характеристик, анкетування, тестування, соціометрія тощо). Під час організації оцінювання МПС перевага надається такому методу, який у стислі терміни дозволить надійно, об'єктивно та достовірно оцінити МПС й оперативно надати отримані результати командирів [6].

Для оцінки МПС особового складу використовуються такі рівні: "оптимальний" (коефіцієнт 0,85–1,00) та "задовільний" (коефіцієнт 0,70–0,84), коли особовий склад військової частини (підрозділу) здатний виконувати завдання за призначенням; "критичний" (коефіцієнт 0,50–0,69) та "незадовільний" (коефіцієнт 0,10–0,49), коли особовий склад не здатний виконувати поставлені завдання. Усім рівням МПС надано також і якісні характеристики [6].

Таким чином, за допомогою використання методики оцінювання [6] з визначенням рівнів МПС [сформованості фахових (професійних) якостей та індивідуально-психологічних особливостей особистості] можливо прогнозувати здатність військовослужбовців та підрозділу (військової частини) виконувати завдання за призначенням.

У Державній прикордонній службі України (ДПСУ) для проведення комплексного соціально-психологічного дослідження з метою виявлення факторів, вплив яких позначається на ефективності оперативно-службової діяльності персоналу за призначенням, МПС персоналу підрозділу та визначення заходів, які дозволять створити соціально-психологічні умови для успішного

виконання персоналом завдань з охорони кордону (забезпечення) складу, видано відповідне розпорядження від 21.04.2009 р. "Про впровадження методики проведення комплексного соціально-психологічного обстеження підрозділу Державної прикордонної служби України" [20].

У цьому документі визначаються два рівні оцінювання МПС персоналу ДПСУ: "МПС персоналу забезпечує виконання службових завдань з охорони державного кордону" та "МПС персоналу забезпечує виконання службових завдань з охорони державного кордону, необхідно провести певні заходи" [вказуються фактори (чинники), що можуть здійснювати негативний вплив на загальний МПС підрозділу, ефективність службової діяльності персоналу]. Критерії оцінки першого рівня такі: підрозділ характеризується "позитивним" соціально-психологічним кліматом; визначаються чинники, що спроможні негативно впливати на ефективність служби з охорони державного кордону; оцінюється стан дисципліни та правопорядку; враховується виконання вимог законодавства, військових статутів, наказів і директив Голови ДПСУ з питань забезпечення прав і реалізації встановлених пільг, захисту честі і гідності військовослужбовців та членів їх сімей. Критерії оцінки другого рівня: стан охорони державного кордону, військової дисципліни оцінюється не нижче як "задовільно"; підрозділ характеризується "позитивним" соціально-психологічним кліматом; виконуються вимоги законодавства, статутів ЗС України, наказів і директив Адміністрації ДПСУ; підрозділ характеризується в цілому "позитивним" соціально-психологічним кліматом; визначаються чинники, що спроможні негативно впливати на ефективність служби з охорони державного кордону, стан дисципліни та правопорядку у підрозділах [20].

Крім того у розпорядженні першого заступника Голови Державної прикордонної служби України – директора Департаменту по роботі з особовим складом визначаються морально-етичні, військово-професійні та психологічні оціночні компоненти [25].

Морально-етичний компонент визначається за такими критеріями: ставлення до служби з охорони державного кордону; ставлення до виконання службових завдань, які визначені

для підрозділів, органів, регіональних управлінь (ступінь розуміння їх необхідності); ставлення і ступінь дотримання позитивних відомчих традицій та діючих стандартів культури поведінки; рівень дисциплінованості, моральної та психологічної стійкості до негативних явищ; рівень взаємовідносин у колективі [25].

Військово-професійний компонент визначається за критеріями: рівень професійної готовності, наявність службового досвіду та необхідних навичок; готовність до виконання завдань з охорони державного кордону, у тому числі під час загострення обстановки на державному кордоні, у кризових та надзвичайних ситуаціях; рівень оволодіння посадою за призначенням; упевненість у технічних засобах охорони державного кордону; ступінь довіри до керівництва (вищого, прямого, безпосереднього); рівень соціальної захищеності військовослужбовців [25].

Психологічний компонент визначається за критеріями: загальний емоційний стан; психологічний стан; психологічна готовність до виконання завдань з охорони державного кордону; психологічна стійкість до впливу несприятливих умов службової діяльності; здатність переносити високі нервово-психічні навантаження [25].

Під час оцінювання МПС персоналу ДПСУ необхідно враховувати такі фактори, як: характеристика суспільно-політичної обстановки у місцях дислокації підрозділів та органів; рівень взаємодії з органами місцевого самоврядування і правоохоронними органами та рівень довіри до виконання спільних завдань з охорони державного кордону; матеріально-побутові умови: грошове забезпечення, побут, дозвілля, медичне, речове та продовольче забезпечення; соціальна захищеність та її практична реалізація правових гарантій, соціальних пільг; стан правопорядку та дисципліни; регіонально-кліматичні умови виконання службових завдань [25].

Основи психологічної роботи з поліцейськими закладені у Законі України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII “Про Національну поліцію” [23] та в Постанові Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877 “Про затвердження Положення про Національну поліцію” [21]. Раніше психологічна робота в органах внутрішніх справ згідно з наказом МВС України від

28 липня 2004 р. № 842 “Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України” визначалася як вид морально-психологічного забезпечення, що становить діяльність, спрямовану на формування у персоналу професійно значущих психологічних якостей особистості, психологічної стійкості та готовності до ефективного виконання оперативно-службових завдань [24]. У плані забезпечення надійності персоналу наказом визначено напрям психологічної роботи, пов’язаний із забезпеченням високої психологічної стійкості, готовності (як складових професійної надійності) та професійної працездатності (як частини функціональної надійності).

Однак на сьогодні систему психологічного забезпечення професійної діяльності поліцейських, на нашу думку, опрацьовано недостатньо: бракує сучасного нормативно-правового документа, що регламентує таку діяльність, а також немає конкретних механізмів її забезпечення. У нормативних актах та методичних рекомендаціях МВС України психологічна компонента готовності, стійкості та надійності поліцейського поки що достатньо не вивчена, а також не набула відповідної науково обґрунтованої психологічної основи, залишаються не вирішеними методи її психологічного забезпечення.

Необхідно зазначити, що порядок застосування психодіагностичних методик та їх конкретне призначення також не встановлені нормативними документами МВС України. Проте на сьогодні розроблено проект наказу МВС України “Про затвердження Положення про організацію системи психологічного забезпечення Національної поліції України”, який розміщений на тимчасовому сайті Національної поліції [22]. Проведений аналіз інших нормативно-правових документів, які регламентують психологічне забезпечення професійної діяльності поліцейських, засвідчив, що категорія “морально-психологічний стан” не використовується.

Порядок психологічного забезпечення діяльності у Державній службі України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) регламентований наказом МВС України від 31.08.2017 р. № 747, у якому визначаються організація, основні завдання та процедура

здійснення психологічного забезпечення в органах та підрозділах цивільного захисту [13]. Серед основних завдань психологічної служби є вивчення та моніторинг соціально-психологічного клімату у колективах ДСНС та оцінювання рівня індивідуально-психологічних якостей рятувальників. Таке поняття, як “МПС особового складу”, у цьому документі не використовується.

Однак у більш ранньому науковому виданні, розробленому провідними вченими ДСНС, МПС визначається як системне утворення, елементами якого є моральний та психологічний компоненти, що перебувають між собою у взаємозв'язку та діалектичній єдності, створюють певний стан моральної свідомості (психіки) рятувальників і колективів, виражаються у їх ставленні до реальної дійсності, виявляються у готовності та здатності вирішувати поставлені завдання [26]. Систему основних показників МПС представляє структура, що включає соціально-політичний, моральний, психологічний і професійний показники.

Соціально-політичний показник МПС передбачає виявлення за допомогою показників рівня прийняття соціально-політичних ідей, реагування на ті чи інші суспільні та політичні факти, події, обставини, позиції окремого працівника та колективу підрозділу, їх готовності діяти відповідно до тих або інших соціально-політичних цінностей, відстоювати їх. За допомогою соціально-політичного показника надається можливість не тільки оцінити рівень готовності рятувальників вирішувати поставлені завдання, але й визначити особистісні якості працівників і характеристики колективу [26].

Моральний показник МПС дозволяє визначити рівень готовності рятувальників до дій через мотиваційно-ціннісну структуру, що виявляється у своєрідному реагуванні працівників на моральні сторони фактів, подій, обставин, нормативно-правових актів, у рішучості діяти відповідно до моральних цінностей, що сформувалися. Своєрідність реагування може виражатися у колективних думках, оцінних думках як окремих рятувальників, так і загалом колективу, у міжособистісних відносинах, у згуртованості та взаємовиручці, у прагненні діяти з певними моральними нормами і принципами [26].

Психологічний показник розкриває психічний стан і налаштованість працівників на виконання завдань, а також відповідні якості та характеристики рятувальників. До них можна віднести волю у досягненні поставленої мети, сміливість, рішучість, мужність, героїзм та ін. [26].

Професійний показник МПС характеризує міру змобілізованості, професійну майстерність та професійні можливості рятувальників під час виконання поставлених завдань, а також настроїв і ставлення до якісного оволодіння конкретною спеціальністю. Як характеристики цього показника можуть бути застосовані рівень оволодіння спеціальністю, наявність професійного та практичного досвіду, міра усвідомленості труднощів і випробувань, з якими, можливо, доведеться зіткнутися [26].

Найбільш прийнятним узагальненим критерієм оцінки, на думку авторів, є стійкість МПС, під якою розуміється здатність колективів підрозділів зберігати свою цілісність, надійність та ефективність функціонування в умовах впливу різних стресчинників надзвичайної ситуації й умов виконання професійних завдань [26]. Це узагальнена норма, що відображує певний рівень знань, оцінок і дій рятувальника, його ставлення до реальної дійсності та є підсумковою думкою сформованості МПС колективу. За системним підходом “морально-психологічна стійкість” колективу є сумарним вираженням оцінних висновків з кожного основного показника МПС. На підґрунті оцінних висновків за кожним основним показником здійснюється підсумкова оцінка МПС за допомогою узагальненого критерію “морально-психологічна стійкість”. МПС рятувальників можливо оцінювати за дихотомічною шкалою як “стійкий” або “нестійкий” [26].

В одному з основних керівних документів стосовно роботи з особовим складом у НГУ визначено, що серед головних завдань роботи з особовим складом є підтримання на належному рівні МПС, підвищення ідейної єдності та моральної стійкості військовослужбовців [19]. Однак питання змісту, структури, оцінювання МПС особового складу та його формування і підтримування у згаданому документі не визначаються.

В іншому документі, який регламентує організацію морально-психологічного забезпечення участі НГУ в ООС, зазначається, що аналіз виконання військовими частинами та підрозділами НГУ службово-бойових завдань у Донецькій та Луганській областях засвідчив, що успішність дій військ багато в чому залежить від морального фактора та дисциплінованості особового складу і потребує тривалої психологічної стійкості, готовності до застосування зброї в різних умовах обстановки, індивідуальних професійних умінь та здатності до прийняття самостійних рішень. Це вимагає, поряд з іншими видами забезпечення, здійснення належного морально-психологічного супроводу дій угруповань НГУ, що є суттєвим фактором підтримання боєздатності сил та засобів виконання бойових завдань. Серед основних завдань морально-психологічного забезпечення визначаються: оцінка психологічної готовності особового складу до виконання завдань за призначенням та підготовка рекомендацій командирам (начальникам) щодо підбору військовослужбовців для виконання конкретних СБЗ; формування готовності військовослужбовців до виконання СБЗ в обстановці, яка швидко змінюється і потребує миттєвих виважених рішень, відповідальності командирів за відданий наказ, життя та здоров'я особового складу; аналіз, прогнозування та запобігання впливу негативних психологічних факторів бойових дій на МПС та поведінку особового складу.

Висновки

1. Сили безпеки і оборони України для успішного виконання поставлених завдань повинні мати значний бойовий потенціал, що містить такі основні складові: особовий склад, озброєння, техніка, матеріальні ресурси. Серед зазначених його структурних компонентів одним із найважливіших є військовослужбовці, тому що лише їх успішна діяльність забезпечує надійне функціонування і застосування зброї та військової техніки. Для якісного виконання поставлених службово-бойових завдань військовослужбовці повинні мати комплекс необхідних професійно важливих якостей, а також відповідний поточний стан цільового психологічного ресурсу особистості, які у сукупності складають морально-психологічний стан.

2. Аналіз сучасних нормативно-правових документів, які регламентують порядок морально-психологічного забезпечення професійної діяльності сил сектору безпеки і оборони України, засвідчив, що є різні підходи до змісту та структури поняття “морально-психологічний стан” особового складу та розбіжності у його оцінюванні та формуванні. У деяких нормативно-правових документах це поняття не використовується.

3. Морально-психологічний стан військовослужбовця – поточний стан змобілізованості психіки людини, що обумовлений впливом внутрішніх (професійно важливих якостей і індивідуально-психологічних особливостей особистості) та зовнішніх (соціальних, політичних, матеріально-технічних і природних) факторів, який відображує його готовність до виконання поставлених службово-бойових завдань у звичайних та екстремальних умовах, складовими якого є військово-професійний та психологічний потенціали військовослужбовця.

Список використаних джерел

1. Алещенко, В. І. Методичні підходи до аналізу, оцінювання та прогнозування морально-психологічного стану особового складу / В. І. Алещенко // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія : Військово-спеціальні науки. – 2018. – № 3 (40). – С. 6–10.
2. Алещенко, В. І. Морально-психологічне забезпечення застосування військ (сил): становлення та сутність : навч.-метод. посіб. / В. І. Алещенко. – Київ : НАОУ, 1999. – 56 с.
3. Варій, М. Й. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні : монографія / М. Й. Варій ; відп. ред. Л. В. Сохань, Л. Ф. Бурлачук. – Львів : ВВП ДУ “ЛП”, 1996. – 311 с.
4. Зельницький, В. А. Прогнозування морально-психологічного стану особового складу частин і підрозділів / В. А. Зельницький // Збірник наукових праць Київського військово-гуманітарного інституту. – Київ : КВГІ, 1998. – Вип. 3 (9). – С. 34–38.
5. Ілляк, О. О. Людський фактор військових формувань: зміст, оцінювання та прогнозування : монографія / О. О. Ілляк. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2012. – 252 с.
6. Інструкція з оцінювання морально-психологічного стану особового складу

Збройних Сил України : наказ начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 29.04.2017 р. № 153. – Режим доступу : <https://dovidnykmpz.info/psycho/nakaz-heneralnoho-shtabu-zbronykh-syl-6>. – Назва з екрана.

7. Інструкція про порядок оцінки морально-психологічного стану особового складу в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України (затв. наказом Міністра оборони України від 21.05.2013 р. № 335). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-13>. – Назва з екрана.

8. Колесніченко, О. С. Прогнозування психологічної готовності до ризику фахівців екстремальних видів діяльності / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки. – Хмельницький : НАДПСУ, 2016. – № 2 (4). – С. 115–138.

9. Морально-психологічний стан військового підрозділу: оцінка та прогнозування : навч. посіб. / П. П. Криворучко, О. Ф. Хміляр, Р. А. Шпак, С. В. Василенко. – Київ : Молода нація, 2005. – 63 с.

10. Мась, Н. М. Методика оцінки морально-психологічного стану особового складу ЗСУ в особливий період / Н. М. Мась // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія : Військово-спеціальні науки. – 2017. – Вип. 2 (37). – С. 31–34.

11. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. / В. М. Вилко, В. М. Грицюк, В. Г. Дикун та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. – Київ : НУОУ, 2012. – Ч. 1. – 464 с.

12. Московчук, Ю. А. Методика оцінки морально-психологічного стану частин і підрозділів Збройних Сил України / Ю. А. Московчук. – Вінниця : ВПСУ, 1997. – 23 с.

13. Порядок психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 31.08.2017 р. № 747. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17>. – Назва з екрана.

14. Приходько, І. І. Обґрунтування структурно-функціональних компонентів моделі психологічної готовності військовослужбовців до службово-бойової діяльності при проведенні антитерористичної операції / І. І. Приходько, Н. Є. Пенькова // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Серія : Педагогіка та психологія. – 2014. – Вип. 719. – С. 122–129.

15. Приходько, І. І. Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні антитерористичної операції / І. І. Приходько // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія : Військово-спеціальні науки. – 2015. – № 2 (33). – С. 35–39.

16. Психологічний супровід службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України в екстремальних умовах / І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора та ін. // Честь і закон. – 2014. – № 3. – С. 68–74.

17. Приходько, І. І. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців / І. І. Приходько // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологія [Електронний ресурс]. – 2018. – Вип. 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2018_1_13. – Назва з екрана.

18. Приходько, І. І. Теоретичні аспекти оцінювання морально-психологічного стану військовослужбовців Національної гвардії України / І. І. Приходько, С. А. Волошко, К. Ю. Гунбін // Честь і закон. – 2018. – № 2 (65). – С. 89–96.

19. Про вдосконалення організації роботи з особовим складом у Національній гвардії України : директива командувача Національної гвардії України від 26.06.2017 р. № 15. – Київ : ІВЦ НГЦ, 2017. – 41 с.

20. Про впровадження Методики проведення комплексного соціально-психологічного обстеження підрозділу Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс] : розпорядження першого заступника Голови Державної прикордонної служби України від 21.09.2009 р. – Режим доступу : <https://FTP>

DKK/UVR/All/Metodika KSPO. – Назва з екрана.

21. Про затвердження Положення про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2015 р. № 877. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п>. – Назва з екрана.

22. Про затвердження Положення про організацію системи психологічного забезпечення Національної поліції України : проект наказу МВС України // Тимчасовий сайт Національної поліції 14 червня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/2170580>. – Назва з екрана.

23. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

24. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС

України від 28 липня 2004 р. № 842. – Режим доступу :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-04>. – Назва з екрана.

25. Про удосконалення доповідей про морально-психологічний стан персоналу : розпорядження першого заступника Голови Державної прикордонної служби України – директора Департаменту по роботі з особовим складом від 25.11.2013 р. № Т/32-7919.

26. Садковий, В. П. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС : підручник / В. П. Садковий. – Харків : УЦЗУ, 2009. – 244 с. – С. 56–66.

27. Стасюк, В. В. Морально-психологічний стан особового складу як критерій ефективності морально-психологічного забезпечення застосування військ / В. В. Стасюк // Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту НАОУ. – Київ : ВГІ НАОУ, 2001. – № 3 (22). – С. 67–71.

Стаття надійшла до редакції 26.06.2019 р.

УДК 159.923.32

И. И. Приходько, С. А. Волошко, К. Ю. Гунбин, В. И. Воробьев

ОСОБЕННОСТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ СЕКТОРА БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ УКРАИНЫ

Проведен анализ нормативно-правовых документов, которые регламентируют порядок морально-психологического обеспечения профессиональной деятельности сил сектора безопасности и обороны Украины. Определено, что в документах существуют разные подходы к категориальному аппарату морально-психологического состояния личного состава и расхождения в его оценивании, прогнозировании и формировании.

Ключевые слова: морально-психологическое состояние, военнослужащие, служебная (боевая) деятельность, оценивание, формирование.

UDC 159.923.32

I. I. Prykhodko, S. A. Voloshko, K. Yu. Gunbin, V. I. Vorobiov

FEATURES OF LEGAL AND REGULATORY REGULATION OF THE MORAL AND PSYCHOLOGICAL STATE OF SECURITY AND DEFENSE SECTORS OF UKRAINE

The process of building of the security and defense sector of Ukraine is accompanied by an integrated approach to strengthening the combat capability of military formations. The forms and methods of combat operations are changing, combat technology is becoming more and more complex, but a person remains the decisive part in performing military-combat tasks. At the same time, the critical importance in neutralizing

and mitigating the impact of military threats on Ukraine's national security continues to depend on the high morale and psychological state of military personnel and the psychological readiness of the personnel of the security and defense sector of Ukraine to fulfill the tasks and their resilience to combat stress.

For the successful accomplishment of the tasks, the forces of the security and defense sector of Ukraine should have a significant combat capability which includes the following main components: personnel, weapons, equipment, material resources. One of the most important is the servicemen, because only their successful activity ensures the reliable operation and use of weapons and military equipment. For qualitative performance of the set military and combat tasks, servicemen must have a set of necessary professional qualities, which in aggregate constitute a moral and psychological state.

An analysis of modern legal and regulatory documents showed that there are different approaches to the content and structure of the concept of "moral and psychological state" of personnel and the difference in its evaluation and formation.

The moral and psychological state of a serviceman is the current state of the human person's psyche, which is caused by the influence of the internal (professional qualities and individual psychological features of the person) and external (social, political, material and technical and natural) factors, which reflects his readiness to perform the service -battle tasks in the usual and extreme conditions, the components of which are the military-professional and psychological potentials of the serviceman.

In our days, practical approaches to assessing the moral and psychological state as the most important component of the military potential of military formations are based on the use of appropriate methods, which are set out in the legal and regulatory documents of the forces of the security and defense sector of Ukraine.

Keywords: *moral and psychological state, performance of service (combat) missions.*

Приходько Ігор Іванович – доктор психологічних наук, професор, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-4484-9781>

Волошко Сергій Анатолійович – заступник начальника факультету по роботі з особовим складом Національної академії Національної гвардії України
<http.org/0000-0001-6717-7204>.

Гунбін Костянтин Юрійович – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри бойового та логістичного забезпечення Національної академії Національної гвардії України
<http.org/0000-0002-8414-2916>

Воробйов Володимир Іванович – кандидат військових наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри забезпечення державної безпеки Національної академії Національної гвардії України
<http.org/0000-0002-2204-4827>